

Helsingin kaupunki

Yhteenvetoraportti vuoden 2017 tilintarkastuksesta

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy

3.5.2018

Raportin sivumäärä 8

Sisällysluettelo

1	Yhteenveto	2
2	Tilintarkastuksen toteuttaminen	2
3	Konsernin tuloksen muodostuminen ja taseasema	3
4	Kaupunkikonsernin toiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot	4
5	Kaupungin talousarvion toteutuminen ja toimintakertomus sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot	4
6	Tytäryhtiöt	6
7	Liikelaitokset ja rahastot	6
8	Hallinto, taloushallinnon sisäinen valvonta ja kirjanpito	6

1 Yhteenveto

Suorittamiemme tarkastustoimenpiteiden perusteella voimme yhteenvetona todeta, että Helsingin kaupungin vuoden 2017 tilinpäätös konsernitilinpäätöksineen on laadittu tilinpäätöksen laatimista koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti ja tilinpäätös antaa oikeat ja riittävät tiedot kaupunkikonsernin ja kaupungin vuoden 2017 tuloksesta, taloudellisesta asemasta, rahoituksesta ja toiminnasta. Valtionosuuksien perusteista annetut tiedot ovat oikeita. Kaupungin hallintoa on tarkastetuilta osin hoidettu kuntalain ja valtuuston päätösten mukaisesti emmekä ole todenneet olennaisia puutteita kaupungin sisäisen valvonnan, riskienhallinnan tai konsernivalvonnan järjestämisessä. Opetusvirastossa (nykyinen Kasko) vuonna 2016 esille tulleen erityisesti tietohallintopäällikköä koskevaa merkittävän väärinkäytösepäilyn esitutkinta on saamamme tiedon mukaan edelleen kesken. Esitutkinta saattaa nostaa esille puutteita sisäisessä valvonnassa.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaosto antoi vuonna 2016 kirjanpitolain uudistukseen liittyen yleisohjeet liittyen tuloslaskelmaan, taseeseen, liitetietoihin ja suunnitelman mukaisiin poistoihin. Satunnaisten tuottojen ja kulujen soveltamisalaa on uudistetussa ohjeistuksessa supistettu merkittävästi. Vuoden 2017 tilinpäätöksessä kiinteistö- ja muiden omistusten myyntivoitot on esitetty osana toimintatuottoja ja vuoden 2016 tiedot on muutettu asianmukaisella tavalla vertailukelpoisiksi.

Toimintakertomus sisältää sitä koskevien säännösten mukaiset tiedot. Konsernin ja kaupungin rahoituslaskelmat on laadittu kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti ja liitetiedoissa on esitetty säännösten edellyttämät tiedot. Uutena liitetietona on esitetty tiedot intressitaholiiketoimista.

Kaupungin järjestämässä tytä- ja osakkuusyrityksiä koskevassa omistajaohjauksessa on käsityksemme mukaan huolehdittu riittävässä laajuudessa siitä, että yhtiöiden toiminnassa on otettu huomioon kuntakonsernin kokonaisuus. Konserniohjauksessa on annettu tarpeelliset määräykset omistajaohjauksen toteuttamiseksi. Kuntastrategian toteutumista on mielestämme asianmukaisella tavalla arvioitu ja seurattu osana tytäryhteisöjen konserniohjausta. Tarkastuslautakunta on kiinnittänyt vuoden 2017 arviointikertomuksessaan huomiota 1.6.2017 voimaan tulleeseen esteellisyysääntelyn muutokseen, jonka mukaan yhteisöjäävyden poikkeusta ei voida enää soveltaa kuntakonsernin yhteisöihin.

Kaupunginhallituksen ehdotus tilikauden tuloksen käsittelystä on kuntalain mukainen.

2 Tilintarkastuksen toteuttaminen

Tilintarkastus on toteutettu hyvän tilintarkastustavan edellyttämässä laajuudessa sekä tarkastuslautakunnalle 5.6.2017 esitetyn vuosia 2017 ja 2018 koskevan tarkastussuunnitelman ja vuoden 2017 työohjelman mukaisesti. Tilintarkastuksen suunnittelussa ja toteutuksessa on otettu huomioon olennaisuus ja suhteellinen riski.

Päävastuullisena tilintarkastajana on toiminut JHT, KHT Jorma Nurkkala ja varatilintarkastajana JHT, HT Tuomas Koskiniemi. Tarkastusaluevastuullisina tilintarkastajina ovat toimineet JHT, HT Ilari Karhu, JHT, KHT Anne Kettunen, JHT, HT

Tuomas Koskiniemi, KHT Mikko Laitinen, JHT, KHT Milja Leino, JHT, KHT Kati Nikunen, JHT, KHT Kaija Pakkanen, JHT, KHT Heikki Ruosteenoja, JHT, HT Martin Slotte, JHT, HT Esko Säilä, JHT, KHT Mari Säynätjoki ja HT Pepe Tamminen, Tarkastusten suorittamiseen on osallistunut lisäksi avustavia tarkastajia. Tietojärjestelmätarkastajina ovat toimineet CISA Janne Vesa ja CISA Kaisa Lappalainen-Metsälä. Arvonlisäveroasiantuntijoina on toiminut Marko Ojala ja rahoitusasiantuntijana Jukka Lähdemäki.

Tilintarkastus on tehty yhteistyössä tarkastusviraston tarkastajien kanssa ja käytettävissämme ovat olleet heidän laatimansa kohdekohtaiset tarkastusmuistiot. Olemme lisäksi perehtyneet sisäisen tarkastuksen vuoden 2017 raporteihin.

Tilikauden aikaisesta tarkastuksesta on laadittu kaksi väliraporttia, jotka on tarkastuslautakunnan lisäksi annettu tiedoksi kaupungin johdolle ja muille vastuuhenkilöille. Erilliset raportit on laadittu työohjelman mukaisesti toimialojen ja tytäryhtiöiden samoin kuin liikelaitosten tilintarkastuksista. Tarkastuslautakunnan laatimaan vuotta 2017 koskevaan arviointikertomukseen on perehdytty. Arviointikertomuksessa on tuotu esiin mm. mahdollisuus hallita suuria investointeja nykyistä paremmin panostamalla riittävästi suunnitteluun, tarve vahvistaa ja yhtenäistää hankintaorganisaatioita ja esteellisyyssäännösten tiukentumisen huomioon ottaminen omistajaohjauksessa.

Tilikauden päättymisen jälkeen on tarkastettu kaupungin tilinpäätös konsernitilinpäätöksineen, liikelaitosten ja rahastojen tilinpäätökset sekä KPMG:n tarkastettavina olleiden tytäryhteisöjen tilinpäätökset ja toimintakertomukset. Yhtiökokousten tekemien päätösten mukaisesti muut tilintarkastustoimistot ovat vastanneet osasta tytäryhtiöiden tilintarkastuksista ja olemme perehtyneet heidän raportointiinsa.

3 **Konsernin tuloksen muodostuminen ja taseasema**

Konsernin tulos oli 686 miljoonaa euroa ja 58 miljoonaa euroa vuoden 2016 tulosta korkeampi. Verotulot kasvoivat 175 miljoonaa euroa ja valtionosuudet vähenivät 96 miljoonaa euroa. Vuosikatteen suhde poistoihin oli 197 prosenttia (edellisenä vuonna 193 prosenttia). Toimintatuottojen osuus toimintakuluista oli 60,7 prosenttia eli edellisen vuoden tasolla.

Likvidien verojen määrä kasvoi 275 miljoonaa euroa ja rahavarojen määrä vuoden lopussa oli noin 1.530 miljoonaa euroa. Investointimenot vähenivät 119 miljoonaa euroa ja olivat noin 1.400 miljoonaa euroa. Toiminnan rahaviralla kyettiin kattamaan kokonaan nettomääräiset investoinnit. Rahavarojen määrän lisääntyminen on pääosin seurausta toiminnan ja investointien rahavirran yli 200 miljoonan euron kasvusta. Konsernin taserakenteessa ei vuoden 2017 aikana tapahtunut olennaisia muutoksia. Konsernin omavaraisuusaste on noin 62 prosenttia oman pääoman ollessa noin 11,2 miljardia euroa (10,5).

Konsernitilinpäätöksen laatimisperiaatteissa ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia. Konsernitilinpäätökseen on sisällytetty kaikki konserniyhtiöt ja –säätiöt sekä kaikki jäsenkuntayhtymät ja osakkuusyhtiöt lukuun ottamatta 17 pientä osakkuusyhtiötä, joiden yhdistämättä jättämisellä ei ole olennaista vaikutusta konsernin tulokseen tai taloudelliseen asemaan.

Konsernin omavaraisuusaste on hyvällä tasolla. Rahoitusasema on turvallinen.

Kuten toimintakertomuksessa ja tilinpäätöksen liitetiedoissa on todettu, HKL:llä on edelleen merkittävä erimielisyys toimittajan kanssa koskien metron automatisointiin liittyvien sopimusten purkamista. Osakkuutensa kautta Helen-konsernilla on edelleen huomattava intressi Teollisuuden Voima Oyj:n ja laitostoimittajan välisessä taloudellisesti merkittävässä välimiesoikeudenkäynnissä, mistä on myös annettu asianmukainen selostus tilinpäätöksen liitetiedoissa.

4 Kaupunkikonsernin toiminnallisten tavoitteiden saavuttaminen sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot

Pääosa tytäryhtiöille asetetuista tavoitteista toteutui. Emme ole todenneet olennaisia kehittämiskohteita konsernivalvonnan järjestämisessä. Helen Oy, Helsingin Satama Oy ja Palmiasta osa ovat vuoden 2015 alusta lukien harjoittaneet toimintaansa osakeyhtiömuodossa.

Konsernin tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot on laadittu niitä koskevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Emme ole todenneet olennaista huomautettavaa tulojen tai menojen jaksottamisessa, tase-erien täsmäyttämässä tai rahoituslaskelman ja liitetietojen lukujen johtamisessa.

Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston antaman ohjeistuksen tarkoittamalla tavalla liitetietoihin sisältyy ensimmäisen kerran tiedot intressitaholiiketoimista. Kyseessä ovat kaupungin liiketoimet tytäryhtiöiden ja säätiöiden kanssa. Osakkuusyritysten kanssa tehdyt liiketoimet ovat katsottu Helsingin kaupungin näkökulmasta epäolennaisiksi. Lisäksi on todettu, että kaupungin johtavilta viranhaltijoilta ja luottamushenkilöiltä saatujen tietojen mukaan heillä ei ole ollut intressitaholiiketoimia Helsingin kaupungin kanssa.

5 Kaupungin talousarvion toteutuminen ja toimintakertomus sekä tuloslaskelma, tase, rahoituslaskelma ja liitetiedot

Talousarvion toteutumista ja toimintakertomusta koskevissa tiedoissa on käsityksemme mukaan asianmukaisella tavalla selostettu kaupungin ja sen konsernin vuoden 2017 aikaisia tapahtumia mukaan lukien pormestarin katsaus, konsernivalvonta, riskienhallinta sekä kuntakonsernin ja kaupungin toiminta ja talous. Toimintakertomuksessa on kommentoitu valmisteilla olevaa sote- ja maakuntauudistusta. Olennaisia muutoksia kaupungin toiminnassa ja taloudessa on kommentoitu mukaan lukien organisaation uudistaminen. Kaupunkistrategian 2017 – 2021 sisältöä ja tavoitteita on selostettu.

Kaupungin käyttötalouden sitovista määräraha- tai toimintakatetavoitteista toteutui pääosa. Alitettujen tavoitteiden osalta kaupunginvaltuusto on myöntänyt asianmukaiset ylitysoikeudet tilinpäätöshetken jälkeen. Kaupungin toimintamenot toteutuvat talousarviota alhaisempana. Kaupunki ei saavuttanut strategiaan sisältyvää

käyttömenoihin liittyvää tavoitetta (emokaupungin käyttömenojen kasvu asukasmäärän mukaisena vähennettynä vuotuisella prosentilla tuottavuuden parantamisen tavoitteella).

Toimintakertomukseen on jäänyt joitain virheitä, jotka eivät ole kokonaisuuden kannalta olennaisia. Kokonaisuutena tekstiosat on hyvin laadittuja ja sama koskee kaupungin tuloslaskelmaa, tasetta, rahoituslaskelmaa ja liitetietoja. Tarkastuksen yhteydessä todettiin joissain tapauksissa se, että jo kertaalleen korjatut virheet ja epätäsmällisyydet tulivat uudelleen esiin seuraavissa versioissa (edellisvuoteen verrattuna näitä oli vähemmän). Tältä osin suosittelemme kanslian ja Helsingin kaupungin taloushallintopalvelu –liikelaitoksen työnjaon selkeyttämistä ja työnjaon täsmentämistä. Suosittelemme toimintakertomuksen laadintaprosessin kirjallista dokumentointia. Dokumentoinnista tulisi käydä ilmi roolitukset ja kontrollipisteet, joilla pyritään estämään virheellisyys ja epätäsmällisyydet toimintakertomusteksteissä ja taulukoissa.

Kaupungin tilikauden tulos oli 483 miljoonaa euroa ja 13 miljoonaa euroa vuoden 2016 tulosta korkeampi. Toimintakate parani 31 miljoonaa euroa, verotulot kasvoivat 175 ja valtionosuudet alenivat 96 miljoonaa euroa. Nettorahoitustuotot olivat 97 miljoonaa euroa eli 18 miljoonaa euroa vertailuvuotta alhaisemmat.

Kaupungin rahoitus- tai taseasemassa ei tapahtunut olennaisia muutoksia vuoden 2017 aikana. Toiminnan ja investointien rahavirta oli 245 miljoonaa euroa positiivinen (edellisvuosi 159 miljoonaa euroa).

Käyttötalouden tulot toteutuivat 40 miljoonaa euroa talousarviota korkeampina ja menot noin 180 miljoonaa euroa talousarviota alemmina. Yksittäisille talousarvioyhteyksille on valtuuston myöntämät ylitysluvat.

Koko kaupungin vuosikate riitti vuonna 2017 kattamaan suunnitelman mukaiset poistot ja toisaalta myös investoinnit. Vuosina 2018 – 2020 investointimenojen ennakoitaan ylittävän vuosikatteen, mikä johtaisi vieraan pääoman määrän kasvuun.

(milj. euroa)	Talous-suunnitelma 2020	Talous-suunnitelma 2019	Talousarvio 2018	Toteutunut 2017	Talousarvio 2017	Toteutunut 2016
Vuosikate	567	581	546	838	479	807
Poistot	-367	-364	-358	-355	-368	-337
Kate poistojen jälkeen	200	217	188	483	111	470
Investointi-menot	-732	-717	-754	-621	-663	-663

Taulukko: Kaupunki sisältäen liikelaitokset, itsenäisinä taseyksikköinä toimivat rahastot sekä sisäisten erien eliminoinnit.

Investointiosan menot ilman liikelaitoksia ja rahastoja toteutuivat 55 miljoonaa euroa talousarviota korkeampina. Eri perusteilla myönnettyt ylitysoikeudet olivat 182 miljoonaa euroa, jolloin investointimenoihin oli ylitysoikeuksien jälkeen käytettävissä tilikaudella yhteensä 673 miljoonaa euroa. Kokonaisuutena investointeihin varatuista määrärahoista (talousarvio ja ylitysoikeudet) käytettiin 81 prosenttia. Kiinteän omaisuuden 100 miljoonan euron myyntitavoite saavutettiin. Vuoden 2017 talousarvioissa ko. myyntitulot sisältyvät investointiosaan. Vuoden 2018 talousarviossa myyntituotot sisältyvät käyttötalousosaan vuoden 2017 tilinpäätöksessä muutetun tilinpäätöksen kirjauskäytännön mukaisesti.

Rahoitusosan ilman liikelaitoksia ja rahastoja vaikutus maksuvalmiuteen oli 142 miljoonaa euroa positiivinen. Vuosikate toteutui noin 341 miljoonaa euroa talousarviota suurempana. Pitkäaikaiset lainat vähenivät nettomääräisesti 24 miljoonaa euroa ennakoitua enemmän. Virastojen, liikelaitosten ja rahastojen yhdistetyn rahoituslaskelman mukaisten rahavirtojen vaikutus maksuvalmiuteen oli 197 miljoonaa euroa, kun talousarvion mukainen vaikutus oli -105 miljoonaa euroa. Vuosikate toteutui 359 miljoonaa euroa talousarviota korkeampana. Ottaen huomioon myös muut maksuvalmiuden muutokset pitkäaikaisten lainojen nettomääräinen väheneminen oli 165 miljoonaa euroa kun talousarviossa ennakoitiin 109 miljoonan euron pitkäaikaisten lainojen nettomääräistä lisäystä. Pysyvien vastaavien hyödykkeiden luovutustulot olivat 193 miljoonaa euroa eli 54 miljoonaa euroa talousarviota suuremmat.

6 Tytäryhtiöt

Tarkastamiemme tytäryhtiöiden vuoden 2017 tilinpäätökset ja toimintakertomukset on laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti. Yhtiöiden taloushallinnon sisäisessä valvonnassa ei ole todettu olennaisia kehittämiskohteita. Muiden tilintarkastustoimistojen laatimat tilintarkastuskertomukset ovat vakiomuotoisia.

7 Liikelaitokset ja rahastot

Liikelaitosten ja rahastojen tilinpäätökset on laadittu voimassa olevien säännösten mukaisesti eikä niiden taloushallinnon sisäisen valvonnan järjestelyissä ole todettu olennaisia puutteita. Liikelaitosten merkitys on olennaisesti vähentynyt vuoden 2015 alussa tapahtuneiden toimintojen yhtiöittämisien myötä. Rakentamispalveluliikelaitos Stara aloitti liikelaitoksena 1.6.2017. Liikelaitostamisen jälkeen on liikevaihdon kirjaamisperustetta täsmennetty.

8 Hallinto, taloushallinnon sisäinen valvonta ja kirjanpito

Tilintarkastuksessa on perehdytty kaupunginvaltuuston ja –hallituksen tekemiin päätöksiin ja seurattu päätösten toteuttamista. Tarkastusviraston muistiot hallintokuntien ja liikelaitosten tarkastuksista on annettu heille tiedoksi. Kaupungin hallintoa on käsityksemme mukaan kokonaisuutena hoidettu kuntalain ja valtuuston tekemien päätösten mukaisesti. Hallintoon liittyvissä muotoasioissa on todettu kehittämistarpeita joista on raportoitu tilivuoden aikana. Helsingin kaupungin taloushallintopalvelu – liikelaitoksen kanssa on käyty läpi viime vuosina usein toistuneita kirjanpitoon ja taloushallinnon sisäiseen valvontaan liittyviä kehittämistarpeita. Nämä ovat liittyneet mm.

tase-erittelyihin, muistiotositteisiin, osto- ja kululaskuihin liittyviin tietoihin ja SAP-sovelluksen sisäisten saldojen täsmäytyksiin. Kehittämiskohteita todettiin myös vuoden 2017 tilinpäätöksen tarkastuksessa, mutta kokonaisuutena kehityssuunta on ollut positiivinen. Annettujen suositusten toteuttamisen seuranta tulevat kuitenkin olemaan edelleen yksi vuoden 2018 tilintarkastuksen keskeinen painopistealue.

Opetusvirastossa on vuonna 2016 tullut esiin epäilty väärinkäytös, joka on saamiemme tietojen mukaan edelleen esitutkintavaiheessa.

Helsinki 3. toukokuuta 2018

KPMG Julkishallinnon Palvelut Oy

Jorma Nurkkala
JHT, KHT

Tuomas Koskiniemi
JHT, HT

Jakelu:

Tarkastuslautakunta
Pormestari
Apulaispormestarit
Kaupunginsihteerit
Kansliapäällikkö
Toimialajohtajat
Palvelukokonaisuuksien johtajat
Rahoitusjohtaja
Talousarviopäällikkö
Tietotekniikka- ja viestintäjohtaja
Toimitusjohtajat
Talousjohtajat
Talouspäälliköt
Hallintojohtajat
Hallintopäälliköt

Oikeuspalvelut
Sisäinen tarkastus
Tarkastusvirasto